

اجتماعی: آسیب شناسی رشد بی رویه جمعیت در جمهوری اسلامی ایران

پدیدآورنده (ها) : شهلائی، ناصر

علوم سیاسی :: نشریه مطالعات دفاعی استراتژیک :: زمستان ۹۷۳۱ - شماره ۷

(ISC) از ۷۸ تا ۹۸ آدرس ثابت :

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/۹۲۹۹۱۱>

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و

مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه قوانین و مقررات استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

آسیب‌شناسی رشد بی‌رویه جمعیت در جمهوری اسلامی ایران

رویه جمعیت

سرهنک دوم قضایی ناصر شهلائی^(۱)

اندازه و نرخ رشد جمعیت کشور:

نرخ رشد جمعیت، شاخص افزایش جمعیت در مقاطع مختلف زمانی است و رشد جمعیت سالانه، بیانگر درصد تغییرات جمعیت در طول یک سال می‌باشد. برای درک روشن‌تر از رابطه رشد جمعیت سالانه با تغییرات جمعیت، می‌توان این‌گونه مثال زد که میزان رشد جمعیت ۳ درصد در سال، به مفهوم ۸ برابر شدن جمعیت طی یک دوره ۷۰ ساله است. در حالی که با رشد ۱ درصد در طی ۷۰ سال، به ندرت جمعیت ۲ برابر می‌گردد.

رشد جمعیت، نشان دهنده فزونی متولدین نسبت به فوت شدگان است. اما،

۱- دانشجوی دوره هشتم دانشکده مدیریت استراتژیک

افزایش رشد، همان طور که واقعیت رشد جمعیت ایران نشان می دهد، گاهی ناشی از کاهش مرگ و میر، بر اثر بالا رفتن سطح بهداشت و درمان، مبارزه با برخی بیماری های واگیردار، بهبود وضع تغذیه و غیره است. البته در برخی از سال ها به دلایل مختلف، از جمله بالا رفتن تعداد ازدواج ها، ممکن است متولدین از رشد بالاتری برخوردار باشند که این امر، خود موجب افزایش نرخ رشد جمعیت می شود.

به استناد سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۷۷، رشد جمعیت کشور ما در طی ۴ دهه از سال های ۱۲۶۰ الی ۱۳۰۰، رشد ثابت ۰/۶ درصد بوده، لذا، جمعیت ۷/۶ میلیون نفر در سال ۱۲۶۰، پس از ۴۰ سال، به ۹/۷ میلیون نفر رسیده است. در طی دو دهه از ۱۳۰۰ الی ۱۳۲۰، «بر اثر کاهش امراض مسری که غالباً منجر به مرگ و میر می شد و در نتیجه قرنطینه و کوشش سازمان های بهداشت» (برشمی، ۱۳۷۵، ص ۱۲۴) رشد جمعیت به بیش از دو برابر (حدود ۱/۴ درصد) افزایش یافته و جمعیت کشور در سال ۱۳۲۰، به ۱۲/۸ میلیون نفر رسید. به عبارت دیگر، طی ۲۵ سال، از ۱۲۶۰ الی ۱۳۲۵، جمعیت کشور دو برابر شده و به ۱۴/۵ میلیون نفر رسید. از ۱۳۲۰، شاهد افزایش بیشتر نرخ رشد جمعیت بوده ایم، به گونه ای که در سال ۱۳۴۵، نرخ رشد جمعیت به ۳/۱ درصد رسید و در حدود سال ۱۳۵۰ یعنی طی ۲۵ سال، جمعیت کشور ۲ برابر گردید.

در فواصل سال های ۱۳۴۵ الی ۱۳۵۵، رشد رو به تزاید متوسط نرخ رشد سالانه، متوقف گردید و از ۳/۱ درصد به ۲/۷ درصد کاهش یافت. هر چند که نرخ رشد ۲/۷ درصد نیز نرخ رشد بالایی می باشد. در سال های گذشته، بیشترین متوسط رشد سالانه، ۳/۹ درصد، متعلق به سال های ۱۳۵۵ الی ۱۳۶۵ بوده است. در فواصل سال های ۱۳۶۵ الی ۱۳۷۰ و ۱۳۷۰ الی ۱۳۷۵، رشد جمعیت، به ترتیب به ۲/۵ و ۱/۵ درصد تغییر یافت و جمعیت کشور در سال ۱۳۷۵، به ۶۰ میلیون نفر رسید. "رشد جمعیت ایران در سال ۱۳۷۸، ۱/۶ درصد بوده است." (۱) با توجه به اندازه جمعیت ایران در سال ۱۳۷۵ و با فرض رشد سالانه ثابت ۱/۶ درصد در سال های آتی، پیش بینی جمعیت کشور در سال های آتی به شرح جدول (۱) خواهد بود.

۱- پابک، نصیری، فزونی جمعیت در بستر فقر، روزنامه ایران، مورخه ۷۹/۳/۲۶.

جدول (۱): پیش بینی جمعیت

سال	پیش‌بینی جمعیت (میلیون نفر)
۱۳۸۰	۶۴/۹۷
۱۳۸۵	۷۰/۳۷
۱۳۹۰	۷۶/۱۴
۱۳۹۵	۸۲/۴۴
۱۴۰۰	۸۹/۲۹

آسیب‌شناسی رشد بی‌رویه جمعیت:

امروزه رشد جمعیت، آسیب‌هایی در ابعاد مختلف بر جامعه وارد ساخته و می‌سازد که شناخت این آسیب‌ها، ما را در اعتقاد به لزوم رشد کنترل‌شده جمعیت، مصمم‌تر می‌سازد. برخی از این آسیب‌ها عبارتند از:

۱- افزایش جرایم و تخلفات:

افزایش جرایم و تخلفات، از آثار رشد بی‌رویه جمعیت می‌باشد. بزهکاری نوجوانان، افزایش تعدد قربانیان جرایم و افزایش پرونده‌های مطروحه در دادگاه‌های کشور، بیانگر این ویژگی می‌باشد. جدول (۲) نشان‌دهنده تعداد پرونده‌های مختومه در دادگاه‌های عمومی و تجدید نظر در سال‌های ۱۳۷۴ الی ۱۳۷۷ می‌باشد^(۱) که گویای افزایش هر ساله این پرونده‌هاست؛ هر چند که می‌بایست آمار پرونده‌های دادگاه‌های انقلاب و سازمان قضایی نیروهای مسلح را که به پرونده‌های مرتبط با حوزه صلاحیت خود رسیدگی می‌کنند، به این آمار، افزود.

جدول (۲): پرونده‌های مختومه در دادگاه‌های عمومی و تجدید نظر

سال	پرونده‌های مختومه
۱۳۷۴	۲۷۷۷۶۲۵
۱۳۷۵	۳۲۹۸۸۰۸
۱۳۷۶	۳۵۳۳۵۱۲
۱۳۷۷	۳۸۱۸۵۵۹

۱- سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۷۷.

متأسفانه، جوانان نقش عمده‌ای را در ارتکاب جرایم به عهده دارند. آمار دستگیر شدگان جرایم مختلف (شامل، قتل، جرح، ضرب، تهدید و مسموم کردن عمدی)، به استناد سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۷۷، به شرح جدول (۳) می‌باشد.

شیوع فروش وسایل قمار، مشروبات الکلی و نوارهای صوتی و تصویری غیرمجاز، حتی به شکل علنی در پارک‌ها و میادین شهرهای بزرگ، از مظاهر گسترش جرایم و تخلفات است که چنین وضعیتی، در تشدید گسترش تخلفات و جرایم، مؤثر می‌باشد.

جدول (۳): آمار دستگیر شدگان جرایم

گروه‌های سنی	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶
جمع (نفر)	۵۰۲۴۴	۵۱۶۶۲	۵۴۱۴۵
۱۷ ساله و کمتر	%۹	%۹	%۹
۱۸-۲۴ ساله	%۳۵/۵	%۳۶	%۳۳
۲۵-۳۴ ساله	%۳۷/۵	%۳۷	%۳۹
۳۵ ساله و بیشتر	%۱۸	%۱۸	%۱۹

۲- گسترش اعتیاد و قاچاق مواد مخدر:

اعتیاد، هم جرم و هم بیماری است و معتاد نه تنها خود را به ورطه نابودی می‌کشانند، بلکه خانواده و جامعه خود را نیز متأثر می‌سازد. هر چند که «اعتیاد» و «قاچاق مواد مخدر»، جرم بوده و بحث از جرایم در قسمت قبل بیان گردید، اما به علت گسترش این دو جرم، آنها را به طور مجزا بررسی می‌نماییم.

«دبیر کمیته کشوری مبارزه با ایدز، شمار تخمینی معتادان به مواد مخدر در کشور را ۳/۲ میلیون نفر اعلام کرده و می‌گوید سالانه دو هزار تن مواد مخدر در ایران مصرف می‌شود.»^(۱)

تنها قاچاقچیان مواد مخدری که توسط نیروی انتظامی دستگیر شده‌اند، از دستگیر شدگان جرایم قتل، جرح، ضرب، تهدید و مسموم کردن عمدی بیشتر است. جدول (۴)، آمار قاچاقچیان دستگیر شده را نشان می‌دهد^(۲) که بیانگر رشد رو به تزاید تعداد

۱- مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۹، دکتر صمد کلانتری، «ساختار جمعیت ایران و پیامدها و آثار امنیتی آن».

۲- سالنامه آماری کشور ۱۳۷۷.

قاچاقچیان از سال ۱۳۷۲ الی ۱۳۷۶ می باشد.

کشور ما در مسیر قاچاق مواد مخدر به اروپا قرار دارد و قسمتی از این مواد نیز در داخل کشور توزیع و مصرف می شود. هر چند که در سال های اخیر، کوشش هایی جهت بستن مرزهای شرقی کشور به عمل آمده ولی تا کنون این مهم به نتیجه کامل نرسیده است. مقدار مواد مخدر کشف شده در داخل کشور، تنها قسمتی از مواد مخدري است که به کشور وارد می شود و چندین برابر مقدار کشف شده، در داخل کشور توزیع و یا به سایر کشورها ارسال می گردد. جدول (۵) وزن مواد مخدر کشف شده توسط نیروی انتظامی را نشان می دهد. (۱) با عنایت به اینکه در سال های اخیر، نیروهای ارتش و سپاه در مرزهای شرقی کشور مستقر شده اند، می بایست کشفیات نیروهای مذکور را به مواد مخدر کشف شده توسط نیروی انتظامی اضافه نمود. بیشترین مواد مخدر کشف شده در سال ۱۳۷۷، به ترتیب متعلق به استان های خراسان، کرمان، سیستان و بلوچستان و فارس بوده است. (۲)

جدول (۵):
مواد مخدر کشف شده توسط نیروی انتظامی

سال	وزن مواد مخدر کشف شده (کیلوگرم)
۱۳۷۰	۳۹۷۶۲
۱۳۷۳	۱۳۵۹۰۶
۱۳۷۴	۱۸۹۲۶۷
۱۳۷۵	۱۶۲۶۹۴
۱۳۷۶	۱۵۶۰۸۲
۱۳۷۷	۱۳۶۲۴۸

جدول (۴):
قاچاقچیان دستگیر شده

سال	تعداد قاچاقچیان دستگیر شده
۱۳۷۰	۱۹۲۸۲
۱۳۷۲	۱۶۸۶۸
۱۳۷۳	۳۹۰۶۸
۱۳۷۴	۴۵۵۵۶
۱۳۷۵	۵۹۰۰۰
۱۳۷۶	۶۳۳۴۸

۳- بیکاری بالا:

به تبع رشد بدون وقفه جمعیت کشور، جمعیت فعال کشور نیز افزایش یافته و به علت ایجاد نشدن فرصت های شغلی کافی و متناسب با رشد جمعیت، معضل بیکاری به صورت مسأله ای بغرنج باقی مانده است. هر چند که در مقاطعی از زمان، نرخ بیکاری کاهش نیز یافته، لکن به سبب جوانی جمعیت، تعداد فرصت های شغلی ایجاد شده، جوابگوی نیاز جمعیت جوان کشور نبوده است. جدول (۶) تعداد بیکاران

جویای کار و نرخ بیکاری را در سال‌های گذشته نشان می‌دهد.^(۱) منظور از نرخ بیکاری، نسبت جمعیت بیکار جویای کار به جمعیت فعال می‌باشد. جمعیت فعال عبارت است از کلیه افراد ۱۰ ساله و بیشتر خانوارها که در هفت روز پیش از مراجعه مأمور سرشماری، شاغل و یا بیکار (جویای کار) بوده‌اند.

از نظر آسیب‌شناسی، بیکاری خود عامل عمده پیدایش نگرانی و نابسامانی‌های روحی می‌شود. از ویژگی‌های بیکاران کشور در دو دهه اخیر، افزایش تعداد بیکاران دانش‌آموخته دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی می‌باشد. چرا که نه تنها فرصت‌های شغلی ایجاد شده، کفایت تقاضای بیکاران را نمی‌کند، بلکه در خصوص دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، عدم تناسب فرصت‌های شغلی ایجاد شده با رشته تحصیلی فارغ‌التحصیلان، مزید بر علت می‌باشد. هر چند که بخشی از این مشکل، بازتاب عدم تناسب رشته‌های تحصیلی دانشگاه‌ها با نیازهای واقعی جامعه است.

جدول (۶): تعداد بیکاران و نرخ بیکاری

سال	تعداد بیکاران جویای کار (هزار نفر)	نرخ بیکاری (درصد)
۱۳۴۵	۷۲۶	۹
۱۳۵۵	۹۹۷	۱۰/۲
۱۳۶۵	۱۸۱۹	۱۴/۲
۱۳۷۰	۱۶۴۰	۱۱/۲
۱۳۷۵	۱۴۵۶	۹/۱

۴- فرار مغزها:

نظر به اینکه کشورهای پیشرفته صنعتی، با وضع قوانین ضد مهاجرت، با مهاجرت کارگران کشورهای فقیر مبارزه می‌کنند، مهاجرت به خارج از کشور، بیشتر به مهاجرت افراد دارای مدارک آموزش عالی و کارگران متخصص، که مورد نیاز کشورهای پیشرفته هستند و آموزش آنها به سرمایه‌گذاری سنگین نیاز دارد، محدود می‌شود. چنین

۱- همان.

وضعیتی، نامناسب‌ترین شکل مهاجرت به خارج از کشور می‌باشد که از آن به «فرار مغزها» تعبیر می‌شود. «در حال حاضر بیش از ۱۵۰ هزار نفر پزشک و مهندس ایرانی تنها در امریکا زندگی می‌کنند»^(۱). در حالی که در سال ۱۳۷۵، تعداد دارندگان مدارک آموزش عالی در کشور، ۱/۵ میلیون نفر، یعنی تنها ۴ درصد کل جمعیت می‌باشد و جمع فارغ‌التحصیلان دوره‌های عالی مهندسی و پزشکی در نقاط روستایی کشور، کمتر از ۲۱ هزار نفر و در نقاط شهری، حدود ۳۷۵ هزار نفر می‌باشد.

بیکاری و نبود امکان اشتغال متناسب با رشته تحصیلی دانش‌آموختگان آموزش عالی، از عوامل زمینه‌ساز مهاجرت این افراد به خارج از کشور می‌باشد. در سال ۱۳۷۵، تعداد ۵۸۱۲۵ نفر جمعیت بیکار با تحصیلات عالی در کشور وجود داشته است.^(۲)

۵- رشد شهرنشینی:

از سال ۱۳۳۵ تا کنون، نسبت شهرنشینی در ایران، رو به تزاید بوده است. به گونه‌ای که در سال ۱۳۳۵، ۳۱/۴ درصد جمعیت کشور در شهرها زندگی می‌کردند ولی در سال ۱۳۷۵، این نسبت به ۶۱/۳۳ درصد افزایش یافته است که نه تنها از متوسط نسبت شهرنشینی در جهان، بلکه از متوسط نسبت شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و حتی از متوسط نسبت شهرنشینی در کشورهای با حداقل توسعه نیز بیشتر است.^(۳) رشد شهرنشینی سبب گردیده که ضمن کاهش فعالیت‌های کشاورزی، نسبت بیشتری از فعالیت‌های اقتصادی، به امور خدماتی و غیر تولیدی، اختصاص یابد، به گونه‌ای که در سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵، به ترتیب، ۴۵/۷ و ۴۶/۳ درصد شاغلین، در بخش خدمات مشغول به فعالیت بوده‌اند.

۶- بهداشت و درمان:

هر چند که در دو دهه اخیر، رشته‌های گروه پزشکی در دانشگاه‌های کشور گسترش بیشتری یافته و آثار بالنسبه مثبت خود را به جا گذاشته و دیگر نیاز به پزشکان خارجی، از جمله هندی و بنگلادشی، که در سال‌های گذشته در کشور مشغول به فعالیت بودند، کاهش یافته است، لکن هنوز کشور ما تا استانداردهای سازمان بهداشت جهانی فاصله

۲- سالنامه آماری کشور ۱۳۷۷.

۱- موج تازه مهاجرت، روزنامه بیان، ۱۳۷۹/۴/۱.

3- UNDP. Human Development Report

دارد، که از علل عمده آن، رشد بی رویه جمعیت می باشد. براساس استانداردهای سازمان بهداشت جهانی، به طور متوسط برای هر هزار نفر، یک پزشک، برای هر ده هزار نفر یک دندانپزشک و برای هر ۲۵۰ نفر یک تخت بیمارستانی لازم است. در حالی که به استناد سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۷۷، تعداد پزشکان و دندانپزشکان شاغل در وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۷۵، به ترتیب ۱۹۵۸۵ و ۱۷۴۸ نفر بوده است (این آمار، شامل پزشکان بخش خصوصی نمی باشد). به عبارت دیگر برای هر ۳۰۶۶ نفر، یک پزشک و برای هر ۳۴۳۴ نفر، یک دندانپزشک وجود داشته است و به استناد آمار سالنامه مذکور، تعداد تخت های بیمارستانی کشور در سال ۱۳۷۵، ۹۸۵۴۹ تخت بوده یعنی برای هر ۶۰۹ نفر، یک تخت بیمارستانی وجود داشته است.

۷- آموزش:

رشد سریع تعداد دانش آموزان، آموزش و پرورش را در تنگناهای بزرگی قرار داده است. از جمله (بریشمی، ۱۳۷۵، ص ۱۴۰): کمبود فضا (دو و سه نوبته شدن مدارس)، استهلاک روزافزون فضاهای جدید، تراکم بیشتر دانش آموز در کلاس ها، کمبود نیروی انسانی (معلم) و به کارگیری افراد غیرمتخصص، افت تحصیلی، کمبود تجهیزات کلاسی (میز، نیمکت، تابلو و وسایل نوری) و تمایل به توسعه آموزش متوسطه نظری و محدود کردن آموزش های گرانبهای فنی و حرفه ای.

دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی کشور نیز جوابگوی نیاز متقاضیان نمی باشند، به گونه ای که دغدغه گذشتن از دیوار بلند کنکور، فکر بسیاری از جوانان و خانواده های آنها را به خود مشغول می سازد. با وجود آنکه با تأسیس دانشگاه آزاد اسلامی، ظرفیت پذیرش دانشجو، تقریباً دو برابر شده، لکن در سال ۱۳۷۹ از میان ۱/۵ میلیون نفر داوطلب ورود به دانشگاه ها، تنها حدود ۲۵ درصد موفق به ورود به دانشگاه ها می گردند و این وضعیت، در مقاطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکترا، سخت تر بوده و درصد کمتری از داوطلبان آن مقاطع، امکان ورود به دانشگاه ها را دارند. چنین وضعی، علاوه بر آثار روانی منفی که بر جامعه دارد، سبب می شود که بسیاری از دانشجویان در رشته هایی تحصیل نمایند که اگر حق انتخاب آزادانه و بدون در نظر گرفتن کنکور را داشتند، آن رشته را بر نمی گزیدند. جدول (۷) تعداد دانشجویان کشور در دانشگاه ها و

مراکز آموزش دولتی و دانشگاه آزاد اسلامی را نشان می دهد. (ماخذ: سالنامه آماری کشور ۱۳۷۷)

جدول (۷): تعداد دانشجویان

سال تحصیلی	دانشگاهها و مراکز آموزش دولتی	دانشگاه آزاد اسلامی
۶۵-۶۶	۱۶۷۹۷۱	-
۷۰-۷۱	۳۴۴۰۴۵	-
۷۳-۷۴	۴۷۸۴۵۵	-
۷۴-۷۵	۵۲۶۶۲۱	۵۲۱۴۷۲
۷۵-۷۶	۵۷۹۰۷۰	۶۱۳۴۶۸
۷۶-۷۷	۶۲۵۳۸۰	۶۵۹۲۸۸
۷۷-۷۸	۶۳۸۹۱۳	۶۶۹۲۳۷

۸- کاهش در آمد ناخالص ملی:

محاسبات انجام شده نشان می دهد که هر یک درصد رشد جمعیت، ۳ درصد از درآمد ناخالص داخلی پس از کسر مصرف را به خود اختصاص می دهد. از این رو، با رشد ۱/۶ درصدی جمعیت، سالانه باید ۴/۸ درصد در زمینه درآمد و تولید ناخالص داخلی پس از کسر مصرف، سرمایه گذاری کنیم تا کیفیت اقتصادی نسبت به سال قبل کاهش نیابد (ابریشی، ۱۳۷۵، ص ۱۳۰). از سوی دیگر، رشد سریع جمعیت سبب افزایش نابرابری درآمدهای کشورهای در حال توسعه و کشورهای توسعه یافته می شود. زیرا، درآمدهای سرانه در کشورهای در حال توسعه، با نرخ رشد نسبتاً کمتر از نرخ رشد درآمدهای سرانه در کشورهای پیشرفته افزایش می یابد (قره باغیان، ۱۳۷۱، ص ۶۴۰). براساس گزارش توسعه نیروی انسانی (UNDP)، در میان ۱۷۴ کشور جهان، کشور ما در سال ۱۹۹۸، رتبه ۱۷۸ام و در سال ۱۹۹۹، رتبه ۱۹۲ام را کسب نموده است.

۹- بالا بودن نسبت اعتبارات جاری به عمرانی:

توسعه اقتصادی نیازمند سرمایه گذاری است. لکن، کشورهای در حال توسعه، از

جمله ایران، منابع محدودی را می‌توانند به سرمایه‌گذاری اختصاص دهند؛ چرا که مجبورند سهم بالنسبه بیشتری را به هزینه‌های جاری تخصیص دهند. جدول (۸) میزان اعتبارات جاری و عمرانی دستگاه‌های اجرایی در استان‌ها را از محل درآمد عمومی نشان می‌دهد.^(۱) با توجه به جدول مذکور در می‌یابیم که اعتبارات جاری، چندین برابر اعتبارات عمرانی می‌باشد و به عبارت دیگر، رشد جمعیت و نیاز به هزینه‌های جاری، مانع سرمایه‌گذاری در امور عمرانی شده است.

جدول (۸): اعتبارات عمرانی و جاری دستگاه‌های اجرایی در استان‌ها از درآمد عمومی

سال	اعتبارات عمرانی (میلیون ریال)	اعتبارات جاری (میلیان ریال)	نسبت اعتبارات جاری به عمرانی
۱۳۶۵	۱۶۰۴۰۶	۷۹۶۶۴۹	۴/۹
۱۳۷۰	۵۳۵۰۰۷	۱۷۳۲۵۸۸	۳/۲
۱۳۷۴	۲۱۴۵۳۳۴	۵۲۸۸۷۰۰	۲/۵
۱۳۷۵	۲۴۶۷۲۲۵	۸۷۰۷۳۵۴	۳/۵
۱۳۷۶	۳۷۲۸۷۰۱	۱۲۹۳۷۶۲۱	۳/۵

۱۰- کاهش نرخ واقعی رشد اقتصادی:

رشد جمعیت، بر میزان رشد اقتصادی، اثر بازدارنده دارد و نرخ واقعی رشد اقتصادی عبارت است از اختلاف میان نرخ رشد اقتصادی و نرخ رشد جمعیت. برای مثال، اگر نرخ رشد اقتصادی با قیمت‌های ثابت در یک سال، ۴ و نرخ رشد جمعیت، ۴/۲ باشد، در می‌یابیم که عملاً وضعیت اقتصادی کشور سیر نزولی پیدا کرده است.

اقدامات دولت جهت کنترل رشد جمعیت:

مسئله سیاست‌های جمعیتی از دهه ۱۳۵۰ در کشور ما مطرح بوده است. در این دهه، سیاست‌های مشخص جمعیتی اعمال می‌شد و خانواده‌ای کم جمعیت را تشویق می‌کردند. البته، سیاست‌های اجباری در پیش گرفته نشده بود و سیاست‌های کنترل

۱- سالنامه آماری کشور ۱۳۷۷.

جمعیت، صرفاً سیاست‌های تشویقی بود (قره‌باغان، ۱۳۷۱، ص ۳۵). متوسط رشد سالانه جمعیت در سال‌های ۱۳۵۵ الی ۱۳۶۵ به ۳/۹ درصد رسید که تا آن زمان، در کشوری سابقه بود. لذا، در برنامه پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (سال‌های ۷۲-۱۳۶۸) سیاست‌های جمعیتی پیش‌بینی و اجرا شد. سیاست تحدید موالید کشور، با این هدف ترسیم گردید که در سال ۱۳۹۰، نرخ رشد طبیعی، به ۲/۳ درصد در سال برسد و در پایان برنامه اول (سال ۱۳۷۲)، نرخ رشد طبیعی به ۲/۹ درصد کاهش یابد. لذا، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف گردید به‌طور متوسط ۲۴ درصد از زنان و مادران در مقاطع سنی بالقوه بارداری را تحت پوشش برنامه تنظیم خانواده قرار دهد تا از تولد یک میلیون مولود ناخواسته در طول برنامه، جلوگیری شود. جهت تحقق این اهداف، علاوه بر تنظیم واحد اجرایی تنظیم خانواده، کوشش‌های زیر نیز پیش‌بینی گردید: بالا بردن سطح سواد و دانش عمومی، اعتلای موقعیت زنان از طریق آموزش، افزایش زمینه‌های مشارکت زنان در امور اقتصادی - اجتماعی جامعه و خانواده، ارتقاء سطح سلامت افراد جامعه و کاهش مرگ و میرکودکان و مادران و لغو کلیه مقررات تشویقی رشد جمعیت.

سیاست‌های جمعیتی در برنامه پنج ساله دوم (۷۸-۱۳۷۳)، در قالب‌های چهارگانه زیر تنظیم شده بود: افزایش سطح آگاهی‌های عمومی افراد جامعه در زمینه مسایل مربوط به جمعیت، تنظیم خانواده و رشد جمعیت، لغو کلیه قوانین و مقررات و امتیازهای اقتصادی - اجتماعی مشوق خانوارهای پرجمعیت و پژوهش در مورد مصادیق سیاست‌های فوق.

در پایان برنامه پنج ساله دوم (سال ۱۳۷۸) متوسط نرخ رشد سالانه جمعیت به ۱/۶ درصد رسید و در قانون برنامه پنج ساله سوم (۸۳-۱۳۷۹) هیچگونه سیاست کنترل جمعیت، پیش‌بینی نشده است. به نظر می‌رسد که این خلاء، به علت رضایت دولتمردان و قانونگذاران، از رشد فعلی جمعیت می‌باشد. هر چند که آثار رشد جمعیت در سال‌های گذشته، تا مدت مدیدی گریبانگیر کشور خواهد بود.

منابع و مآخذ

- ۱- ابریشمی، حمید، اقتصاد ایران، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۵.
 - ۲- سالنامه آماری کشور ۱۳۷۷، مرکز آمار ایران.
 - ۳- قره‌باغیان، مرتضی، اقتصاد رشد و توسعه، ج ۲، تهران: نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۱.
 - ۴- کلاتری، صمد، مقاله ساختار جمعیت ایران و پیامدها و آثار امنیتی آنان، مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، فروردین ۷۹.
 - ۵- موج تازه مهاجرت، روزنامه بیان ۷۹/۴/۱.
 - ۶- بانصیری، بابک، فزونی جمعیت در بستر فقر، روزنامه ایران، ۷۹/۳/۲۶.
7. UNDP. Human Development Report 1998. Oxford.